

KOLEKTIVIZACE V OKRESE LITOMYŠL

TEXT K ÚKOLU Č. 1

Po převzetí moci Komunistickou stranou Československa v roce 1948 začala éra budování socialismu. Naše země se stala vazalem Sovětského svazu, který byl závazně prezentován jako nezpochybnitelný vzor. Nastoupilo státem organizované násilí s represemi, které postihly všechny vrstvy obyvatelstva – od bohatých továrníků a majitelů velkostatků až po posledního vesnického člověka. Vypukl teror, který jen v letech 1949–1953 přinesl na 220 politicky motivovaných poprav. V tomto čase se také odehrál proces kolektivizace vesnice – likvidace stavu soukromých zemědělců, kteří byli přinuceni zřít se dosavadních způsobů hospodaření, opustit staleté tradice svých předků a vstoupit do jednotných zemědělských družstev, období sovětských kolchozů. S bojem proti svým nepřátelům začali komunisté okamžitě po únoru 1948. Mezi zemědělci k nim patřili především majitelé větších usedlostí, „kteří odedávna svou pýchou a zpupností ovládali vesnici“. Vžilo se pro ně hanlivé označení vesnický boháč či kulak (pěst), což byl ruský výraz pro bohaté rolníky. Zákon č. 69/1949 Sb., kterým kolektivizace započala, byl schválen 23. února 1949. V každé obci mělo vzniknout jediné JZD, které nahradí všechny dosavadní typy družstev s výjimkou družstva spotřebního, řemeslnického, živnostenského a bytového. Hlavním cílem zákona bylo změnit společenské postavení hospodářů. Rolníci se jeho realizací stali nejlevnějšími nájemnými dělníky, kteří ztratili veškerá práva k vloženému pozemku i majetku. Zbyly jim jen povinnosti, za jejichž nesplnění byli trestáni.

Koncem roku 1952 vydaly okresní národní výbory obcím příkaz vypracovat tzv. kulacké seznamy. Vymezení pojmu však bylo nejasné a poskytovalo prostor pro libovůli. Některé místní národní výbory nesplnily požadavek s odůvodněním, že v obcích žádné kulaky nemají, ačkoliv v nich žili hospodáři, kteří kritériím vyhovovali.

Obecně byl kulak – nepřítel společnosti vyloučený z veřejného života – zatížen takovou mírou dodávek, že jejich plnění nebyl dlouhodobě schopen a stával se sabotérem. Musel vše nakupovat na volném trhu za zvýšené ceny, jeho děti nemohly na studia. Nesměl vstoupit do JZD, a pokud v něm již byl, měl být vyloučen, aby neškodil společným zájmům (od roku 1957 však do JZD již za jistých podmínek opět mohl). Konečným řešením jeho osudu mělo být soudní stíhání a vystěhování. Tvrdé represe proti „upířům pracujících rolníků“ probíhaly celá 50. léta.

Velké změny přinesl rok 1953. V březnu zemřeli Stalin a Gottwald a v červnu proběhla měnová reforma, která připravila obyvatele o jejich úspory. Došlo na kritiku dosavadního způsobu kolektivizace, snížení dodávek, zvýšení výkupních cen a další podpurná opatření vůči JZD i soukromým rolníkům. V letech 1953–1955 došlo k rozpadu více než tisícovky JZD, družstva opustilo přes sto tisíc členů. Na Litomyšlsku došlo k hromadným výstupům zejména v pohraničních oblastech. Podnět k nástupu nové vlny kolektivizace dal na sklonku června 1955 na zasedání Ústředního výboru KSČ jeho první tajemník Antonín Novotný. Mělo jít o razantní proces, který v následujících pěti letech povede k totální socializaci vesnice. Bodem zlomu byly především roky 1957 a 1958. Na vyčerpané rolníky zabral vedle tradičních represivních prostředků (zvýšené dodávky, nucené nájemy půdy apod.) především stupňovaný psychický nátlak. Jedné lednové noci roku 1956 navštívili pracovníci sekretariátu okresního výboru KSČ velké zemědělce v Horním Újezdě a pohrozili jim, že pokud nepodepíší přihlášku do JZD, budou vystěhováni do pohraničí. Podepsali téměř všichni. V roce 1960 dokončil režim proměnu venkova, čímž splnil jeden ze svých nejobtížnějších úkolů.

Zdroj textu: Martin BOŠTÍK – Pavel KOSATÍK, *Se jménem Stalin zvítězíme. Kolektivizace v okrese Litomyšl*, Litomyšl 2026.

AUTORKA PRACOVNÍHO LISTU: MRG. MARTINA KANTOVÁ, ÚSTAV PRO STUDIUM TOTALITNÍCH REŽIMŮ

KONZULTACE: PHDR. MARTIN BOŠTÍK, MGR. MATĚJ KLEMŠA, REGIONÁLNÍ MUZEUM V LITOMYŠLI

GRAFICKÁ ÚPRAVA: JIŘÍ LAMMEL

PRACOVNÍ LIST VZNIKL VE SPOLUPRÁCI ÚSTAVU PRO STUDIUM TOTALITNÍCH REŽIMŮ A REGIONÁLNÍHO MUZEA V LITOMYŠLI PRO VÝSTAVU SE JMÉNEM STALIN ZVÍTĚZÍME. KOLEKTIVIZACE V OKRESU LITOMYŠL.

7. ÚKOL

NAJDETE V OSMISMĚRCE HLEDANÉ VÝRAZY?

KOLEKTIVIZACE	P	T	O	S	D	E	V	Y	M	P	N	U	S
ROH	K	U	L	X	Q	B	I	S	W	U	Y	N	C
MNV	B	A	G	I	T	Á	T	O	R	D	H	B	F
KULAK	T	T	L	S	L	O	G	N	Z	T	C	Y	U
AGITÁTOR	M	R	I	U	J	N	P	Ý	N	Z	D	M	G
KOLCHOZ	K	O	L	E	K	T	I	V	I	Z	A	C	E
JZD	P	H	A	X	O	F	N	D	J	D	G	O	P
VAZAL	Z	U	Z	W	L	M	I	A	O	E	I	Q	T
ÚRODA	F	E	A	G	CH	H	F	R	K	H	C	P	J
VÝNOSY	A	T	V	R	O	D	Ú	N	S	T	J	A	K
	S	B	R	D	Z	Y	P	M	A	Z	F	G	S

8. ÚKOL

OTÁZKA K ZAMYŠLENÍ.

PROČ BYL PODLE VÁS KULAK „NEPŘÍTEL STÁTU“?

AUTORKA PRACOVNÍHO LISTU: MRG. MARTINA KANTOVÁ, ÚSTAV PRO STUDIUM TOTALITNÍCH REŽIMŮ
KONZULTACE: PHDR. MARTIN BOŠTÍK, MGR. MATĚJ KLEMŠA, REGIONÁLNÍ MUZEUM V LITOMÝŠLI
ZDROJ OBRÁZKŮ: ARCHIV REGIONÁLNÍHO MUZEA V LITOMÝŠLI, WIKIMEDIA COMMONS
GRAFICKÁ ÚPRAVA: JIŘÍ LAMMEL
PRACOVNÍ LIST VZNIKL VE SPOLUPRÁCI ÚSTAVU PRO STUDIUM TOTALITNÍCH REŽIMŮ A REGIONÁLNÍHO MUZEA V LITOMÝŠLI PRO VÝSTAVU SE JMÉNEM STALIN ZVÍTĚZÍME. KOLEKTIVIZACE V OKRESU LITOMÝŠL.

PRACOVNÍ LIST

KOLEKTIVIZACE V OKRESE LITOMÝŠL

1. ÚKOL

S POMOCÍ DOPROVODNÉHO TEXTU K VÝSTAVĚ DOPLŇTE CHYBĚJÍCÍ VÝRAZY V TEXTU.

ÉRA BUDOVÁNÍ SOCIALISMU NASTALA V ROCE_____, POTÉ, CO KOMUNISTICKÁ STRANA ČESKOSLOVENSKA PŘEVZALA MOC. ZAČALO NEJEN MNOHALETÉ OBDOBÍ TERORU, STÁTEM ORGANIZOVANÉHO NÁSILÍ A REPRESÍ, ALE BYLA TAKÉ ZAHÁJENA KOLEKTIVIZACE VENKOVA

ZDROJ TEXTU: MARTIN BOŠTÍK - PAVEL KOSATÍK, SE JMÉNEM STALIN ZVÍTĚZÍME. KOLEKTIVIZACE V OKRESE LITOMÝŠL, LITOMÝŠL 2026

PŘEDSTAVUJÍCÍ LIKVIDACI_____, KTEŘÍ BYLI KOMUNISTY TAKÉ NAZÝVÁNI _____. PODLE ZÁKONA O KOLEKTIVIZACI, KTERÝ BYL SCHVÁLEN_____ MĚLO V KAŽDÉ OBCI VZNIKOUT JEDINÉ_____, KTERÉ NAHRADÍ VŠECHNY DOSAVADNÍ TYPY DRUŽSTEV. HLAVNÍM CÍLEM ZÁKONA VŠAK BYLO ZMĚNIT SPOLEČENSKÉ POSTAVENÍ _____. ROLNÍCI ZTRATILI VEŠKERÁ PRÁVA K VLOŽENÉMU POZEMKU I MAJETKU, ZBYLY JIM JEN POVINNOSTI, ZA JEJICHŽ NESPLNĚNÍ BYLI TRESTÁNI. OD ROKU 1952 ZAPOČAL HON NA KULAKY POVAŽOVANÉ ZA _____, TRVAL CELÁ 50. LÉTA A ČASTÝM KONEČNÝM ŘEŠENÍM BYLO SOUDNÍ _____ A _____. VELKÉ ZMĚNY PŘINESL ROK 1953, KDY ZEMŘELI _____ A _____. MĚNOVÁ REFORMA PŘIPRAVILA OBYVATELE O ÚSPORY A DOŠLO TAKÉ K ROZPADU VÍCE NEŽ_____ JZD. PODNĚT K NOVÉ VLNĚ KOLEKTIVIZACE BYL DÁN NA SKLONKU ČERVNA 1955, MĚLO JÍT O RAZANTNÍ PROCES VEDOUcí K TOTÁLNÍ _____. NA VYČERPANÉ ROLNÍKY BYL VYVÍJEN PSYCHICKÝ NÁTŁAK, VYUŽÍVÁNY REPRESIVNÍ PROSTŘEDKY JAKO ZVÝŠENÉ _____ A NUCENÉ _____ NEBO JIM BYLO VYHROŽOVÁNO _____, POKUD NEPODEPÍŠÍ PŘIHLÁŠKU DO JZD. KOLEKTIVIZACE NA LITOMÝŠLSKU BYLA ROKEM 1960 PLNĚ DOKONČENA.

2. ÚKOL

K FOTOGRAFIÍM PŘÍŘAĎTE JMÉNA OSOB A VÝRAZY, KTERÉ SE S JEDNOTLIVÝMI OSOBAMI POJÍ.

- 1. NIKITA CHRUŠČOV
- 2. KLEMENT GOTTWALD
- 3. JOSIF STALIN
- 4. ANTONÍN ZÁPOTOCKÝ

- A PREZIDENT ČESKOSLOVENSKA 1953-1957
- B PRVNÍ TAJEMNÍK KOMUNISTICKÉ STRANY SOVĚT. SVAZU A POSLÉZE PŘEDSEDA RADY MINISTRŮ, NÁSTUPCE J. STALINA
- C PREZIDENT ČESKOSLOVENSKA 1948-1953
- D SOVĚTSKÝ DIKTÁTOR, REVOLUCIONÁŘ, VEDL SOVĚT. SVAZ DO ROKU 1953

ZDROJ: WIKIMEDIA COMMONS

3. ÚKOL

SPOJTE VÝRAZY NA LEVÉ STRANĚ S JEJICH POPISEM NA STRANĚ PRAVÉ.

VAZAL
KOLCHOZ
KULAK
REPRESE
AGITÁTOR
SOVCHOZ

POTLAČOVÁNÍ, ÚTLAK, NÁTLAK NEBO POUŽITÍ ORGANIZOVANÉHO NÁSILÍ

STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÝ PODNIK V BÝVALÉM SOVĚTSKÉM SVAZU

ČLOVĚK, KTERÝ AKTIVNĚ PŘESVĚDČUJE OSTATNÍ, ABY ZÍSKAL JEJICH PODPORU

OSOBA, KTERÁ PŘIJALA LÉNO OD PÁNA VÝMĚNOU ZA VĚRNOST A SLUŽBY

FORMA KOLEKTIVNÍHO ZEMĚDĚLSTVÍ V SSSR, OBDOBNÁ JAKO JZD V ČSSR

ZÁMOŽNÝ SEDLÁK NEBO VESNICKÝ BOHÁČ

4. ÚKOL

ZAMYSLETE SE NAD OBRÁZKY A ODPOVĚZTE NA OTÁZKY POD NIMI.

ZDROJ OBRÁZKŮ: REGIONÁLNÍ MUZEUM V LITOMYŠLI

- ✧ JAKÉ JSOU HLAVNÍ SPOLEČNÉ MYŠLENKY VŠECH SLOGANŮ?
- ✧ CO JE CÍLEM TÉTO PROPAGANDY?
- ✧ NAJDETE, JAKÉ MANIPULATIVNÍ PROSTŘEDKY JSOU VE SLOGANECH VYUŽITY?

5. ÚKOL

POPIŠTE, CO ZNAMENALY ZKRATKY NÍŽE.

JZD

MNV

ROH

KSČ

6. ÚKOL

DOPLŇTE DO ČASOVÉ OSY UDÁLOSTI V RÁMEČCÍCH.

PŘEVZETÍ MOCI V ČESKOSLOVENSKU KOMUNISTICKOU STRANOU

NÁSTUP NOVÉ VLNY KOLEKTIVIZACE V ČSR

PRVNÍ FÁZE VYSÍDLOVÁNÍ KULAKŮ NA LITOMYŠLSKU

KONEC KOLEKTIVIZACE NA LITOMYŠLSKU

VYDÁNÍ ZÁKONA O KOLEKTIVIZACI

DRUHÁ FÁZE VYSÍDLOVÁNÍ KULAKŮ NA LITOMYŠLSKU

1948

1952

1955

1949

1953

1960

7. ÚKOL

NAJDETE V OSMISMĚRCE HLEDANÉ VÝRAZY?

KOLEKTIVIZACE	P	T	O	S	D	E	V	Y	M	P	N	U	S
ROH	K	U	L	X	Q	B	I	S	W	U	Y	N	C
MNV	B	A	G	I	T	Á	T	O	R	D	H	B	F
KULAK	T	T	L	S	L	O	G	N	Z	T	C	Y	U
AGITÁTOR	M	R	I	U	J	N	P	Ý	N	Z	D	M	G
KOLCHOZ	K	O	L	E	K	T	I	V	I	Z	A	C	E
JZD	P	H	A	X	O	F	N	D	J	D	G	O	P
VAZAL	Z	U	Z	W	L	M	I	A	O	E	I	Q	T
ÚRODA	F	E	A	G	CH	H	F	R	K	H	C	P	J
VÝNOSY	A	T	V	R	O	D	Ú	N	S	T	J	A	K
	S	B	R	D	Z	Y	P	M	A	Z	F	G	S

8. ÚKOL

OTÁZKA K ZAMYŠLENÍ.

PROČ BYL PODLE VÁS KULAK „NEPŘÍTEL STÁTU“?

AUTORKA PRACOVNÍHO LISTU: MRG. MARTINA KANTOVÁ, ÚSTAV PRO STUDIUM TOTALITNÍCH REŽIMŮ
KONZULTACE: PHDR. MARTIN BOŠTÍK, MGR. MATĚJ KLEMŠA, REGIONÁLNÍ MUZEUM V LITOMYŠLI
ZDROJ OBRÁZKŮ: ARCHIV REGIONÁLNÍHO MUZEA V LITOMYŠLI, WIKIMEDIA COMMONS
GRAFICKÁ ÚPRAVA: JIŘÍ LAMMEL
PRACOVNÍ LIST VZNIKL VE SPOLUPRÁCI ÚSTAVU PRO STUDIUM TOTALITNÍCH REŽIMŮ A REGIONÁLNÍHO MUZEA V LITOMYŠLI PRO VÝSTAVU SE JMÉNEM STALIN ZVÍTĚZÍME. KOLEKTIVIZACE V OKRESE LITOMYŠL.

PRACOVNÍ LIST

KOLEKTIVIZACE V OKRESE LITOMYŠL

1. ÚKOL

S POMOCÍ DOPROVODNÉHO TEXTU K VÝSTAVĚ DOPLŇTE CHYBĚJÍCÍ VÝRAZY V TEXTU.

ÉRA BUDOVÁNÍ SOCIALISMU NASTALA V ROCE 1948, POTÉ, CO KOMUNISTICKÁ STRANA ČESKOSLOVENSKA PŘEVZALA MOC. ZAČALO NEJEN MNOHALETÉ OBDOBÍ TERORU, STÁTEM ORGANIZOVANÉHO NÁSILÍ A REPRESÍ, ALE BYLA TAKÉ ZAHÁJENA KOLEKTIVIZACE VENKOVA

ZDROJ TEXTU: MARTIN BOŠTÍK – PAVEL KOSATÍK, SE JMÉNEM STALIN ZVÍTĚZÍME. KOLEKTIVIZACE V OKRESE LITOMYŠL, LITOMYŠL 2026

PŘEDSTAVUJÍCÍ LIKVIDACI soukromých zemědělců, KTEŘÍ BYLI KOMUNISTY TAKÉ NAZÝVÁNI kulaci. PODLE ZÁKONA O KOLEKTIVIZACI, KTERÝ BYL SCHVÁLEN 23. 2. 1949 MĚLO V KAŽDÉ OBCI VZNIKOUT JEDINÉ JZD, KTERÉ NAHRADÍ VŠECHNY DOSAVADNÍ TYPY DRUŽSTEV. HLAVNÍM CÍLEM ZÁKONA VŠAK BYLO ZMĚNIT SPOLEČENSKÉ POSTAVENÍ hospodářů. ROLNÍCI ZTRATILI VEŠKERÁ PRÁVA K VLOŽENÉMU POZEMKU I MAJETKU, ZBYLY JIM JEN POVINNOSTI, ZA JEJICHŽ NESPLNĚNÍ BYLI TRESTÁNI. OD ROKU 1952 ZAPOČAL HON NA KULAKY POVAŽOVANÉ ZA nepřátele společnosti, TRVAL CELÁ 50. LÉTA A ČASTÝM KONEČNÝM ŘEŠENÍM BYLO SOUDNÍ stíhání A vystěhování. VELKÉ ZMĚNY PŘINESL ROK 1953, KDY ZEMŘELI Gottwald A Stalin. MĚNOVÁ REFORMA PŘIPRAVILA OBYVATELE O ÚSPORY A DOŠLO TAKÉ K ROZPADU VÍCE NEŽ tisícovky JZD. PODNĚT K NOVÉ VLNĚ KOLEKTIVIZACE BYL DÁN NA SKLONKU ČERVNA 1955, MĚLO JÍT O RAZANTNÍ PROCES VEDOUcí K TOTÁLNÍ socializaci vesnice. NA VYČERPANÉ ROLNÍKY BYL VYVÍJEN PSYCHICKÝ NÁTŁAK, VYUŽÍVÁNY REPRESIVNÍ PROSTŘEDKY JAKO ZVÝŠENÉ dávky A NUCENÉ nájmy půdy NEBO JIM BYLO VYHROŽOVÁNO vystěhováním do pohraničí, POKUD NEPODEPÍŠÍ PŘIHLÁŠKU DO JZD. KOLEKTIVIZACE NA LITOMYŠLSKU BYLA ROKEM 1960 PLNĚ DOKONČENA.

2. ÚKOL

K FOTOGRAFIÍM PŘÍŘAĎTE JMÉNA OSOB A VÝRAZY, KTERÉ SE S JEDNOTLIVÝMI OSOBAMI POJÍ.

1. NIKITA CHRUŠČOV
2. KLEMENT GOTTWALD
3. JOSIF STALIN
4. ANTONÍN ZÁPOTOCKÝ

- A PREZIDENT ČESKOSLOVENSKA 1953–1957
- B PRVNÍ TAJEMNÍK KOMUNISTICKÉ STRANY SOVĚT. SVAZU A POSLÉZE PŘEDSEDA RADY MINISTRŮ, NÁSTUPCE J. STALINA
- C PREZIDENT ČESKOSLOVENSKA 1948–1953
- D SOVĚTSKÝ DIKTÁTOR, REVOLUCIONÁŘ, VEDL SOVĚT. SVAZ DO ROKU 1953

ZDROJ: WIKIMEDIA COMMONS

3D

1B

2C

4A

3. ÚKOL

SPOJTE VÝRAZY NA LEVÉ STRANĚ S JEJICH POPISEM NA STRANĚ PRAVÉ.

VAZAL

KOLCHOZ

KULAK

REPRESE

AGITÁTOR

SOVCHOZ

POTLAČOVÁNÍ, ÚTLAK, NÁTLAK NEBO POUŽITÍ ORGANIZOVANÉHO NÁSILÍ

STÁTNÍ ZEMĚDĚLSKÝ PODNIK V BÝVALÉM SOVĚTSKÉM SVAZU

ČLOVĚK, KTERÝ AKTIVNĚ PŘESVĚDČUJE OSTATNÍ, ABY ZÍSKAL JEJICH PODPORU

OSOBA, KTERÁ PŘIJALA LÉNO OD PÁNA VÝMĚNOU ZA VĚRNOST A SLUŽBY

FORMA KOLEKTIVNÍHO ZEMĚDĚLSTVÍ V SSSR, OBDOBNÁ JAKO JZD V ČSSR

ZÁMOŽNÝ SEDLÁK NEBO VESNICKÝ BOHÁČ

4. ÚKOL

ZAMYSLETE SE NAD OBRÁZKY A ODPOVĚZTE NA OTÁZKY POD NIMI.

SOUTĚŽENÍM VE ŽNÍCH

K VYŠŠÍ PRODUKTIVITĚ PRÁCE

Zajistit vyšší životní úroveň znamená

ZKVALITNIT SVOU PRÁCI!

Dobrá příprava jarních zemědělských prací nám zajistí dosažení cíle!

ZDROJ OBRÁZKŮ: REGIONÁLNÍ MUZEUM V LITOMÝŠLI

- ✧

JAKÉ JSOU HLAVNÍ SPOLEČNÉ MYŠLENKY VŠECH SLOGANŮ?

Společná práce, včasné zahájení prací, výsledky vlastním přičiněním, radost z práce, atd.
- ✧

CO JE CÍLEM TĚTO PROPAGANDY?

Přesvědčit k většímu výkonu s vidinou lepších zítřků, práce= svoboda a mír, atd.
- ✧

NAJDETE, JAKÉ MANIPULATIVNÍ PROSTŘEDKY JSOU VE SLOGANECH VYUŽITY?

Přísliby (úrody, lepší úrovně), přenesení pocitu odpovědnosti na dělníky, stmelování (v jednotě je síla)

5. ÚKOL

POPIŠTE, CO ZNAMENALY ZKRATKY NÍŽE.

JZD

MNV

ROH

KSČ

JEDNOTNÉ ZEMĚDĚLSKÉ DRUŽSTVO

MÍSTNÍ NÁRODNÍ VÝBOR

REVOLUČNÍ ODBOROVÉ HNUTÍ

KOMUNISTICKÁ STRANA ČESKOSLOVENSKA

6. ÚKOL

DOPLŇTE DO ČASOVÉ OSY UDÁLOSTI V RÁMEČCÍCH.

PŘEVZETÍ MOCI V ČESKOSLOVENSKU KOMUNISTICKOU STRANOU

1948

NÁSTUP NOVÉ VLNY KOLEKTIVIZACE V ČSR

1955

PRVNÍ FÁZE VYSÍDLOVÁNÍ KULAKŮ NA LITOMÝŠLSKU

1952

KONEC KOLEKTIVIZACE NA LITOMÝŠLSKU

1960

VYDÁNÍ ZÁKONA O KOLEKTIVIZACI

1949

DRUHÁ FÁZE VYSÍDLOVÁNÍ KULAKŮ NA LITOMÝŠLSKU

1953

1948

1952

1955

1949

1953

1960